

Lovforslaget om en egen ombudsordning for mennesker med utviklingshemning Dokument 8:103 S (2009-2010)

Lovforslaget fra Frp representerer mye positivt:

1. For første gang på lang tid er den manglende rettsikkerheten for personer med utviklingshemning satt på den rikspolitiske dagsorden.
2. Det slås fast at kommunene ofte ikke følger lovverket på feltet og at saker treneres.
3. Fylkesmannens manglende sanksjonsmuligheter overfor kommunene fremholdes som et problem.
4. Behovet for effektive sanksjoner vektlegges.
5. Det fastslås som uverdigg at mennesker med utviklingshemning ikke skal få et verdigg og godt tilbud.
6. Forslaget fremholder dagens situasjon, hvor kun de med ressurssterke pårørende har mulighet til å fremstille klager til fylkesmannen, er uforsvarlig og uverdigg.

Det har i lang tid vært veldokumentert at mange mennesker med utviklingshemning har en for dårligg livssituasjon, de mottar for lite tjenester og kvaliteten på tjenestene er for svak. Rettsikkerheten er fraværende. Det er vanskelig å finne tegn til en positiv utviklingen på feltet. Forholdene er dokumentert gjennom:

- Mange hundre tilsynsrapporter på helse-, sosial- og opplæringsfeltet.
- Mange uavhengige forskningsrapporter¹.
- Daglige henvendelser fra medlemmer til NFU.

Den dokumenterte manglende offentlige lovetterlevelse dreier seg om alt fra dårligg saksbehandling til brudd på menneskerettighetskonvensjonene og barnekonvensjonen:

- I tilsyn og klagesaker med bruk av tvang og makt overfor personer med utviklingshemning, er det mange dokumenterte tilfeller hvor personer har vært utsatt for umenneskelig eller nedverdiggende behandling.
- Klagesaker dokumenterer elever som har fått opplæringstilbud uten nevneverdigg utbytte.
- Klagesaker dokumenterer tilfeller hvor personer med opplaggt behov for akutt helsehjelp, ikke får slik hjelp.

Erik Søndena² fant at det til enhver tid er ca. 300 innsatte i norske fengsler med utviklingshemning og som ikke er diagnostisert. I befolkningen er det troligg flere tusen som ikke har fått nødvendig bistand fordi verken skole, pp-tjeneste eller spesialisthelsetjenesten har registrert at personene har utviklingshemning. I følge Børge Holden, kan det dreie seg om ca. 20.000 mennesker som ikke er fanget opp av hjelpeapparatet og gitt diagnosen utviklingshemning³. Dette er mennesker som ikke har fått det hjelpetilbudet som er påkrevd for å kunne mestre et vanlig liv.

Den manglende offentlige lovetterlevelsen når det tilbudet til personer med utviklingshemning er ikke gitt noen bred presentasjon i noen stortingsmeldinger eller lovforslag fra regjeringen de siste 10 årene. De kritikkverdigg forholdene for mange mennesker med utviklingshemning er velkjente, men regjeringen har heller ikke varslet tiltak som i vesentlig grad vil sikre en bedre offentlig lovetterlevelse og sikre flere akseptable levekår.

¹ De mest omfattende oppsummeringene de siste av forholdene de siste 10 årene finner en i rapportene

- *Vi vil, vi vil, men får vi det til?* Sosial- og helsedirektoratet, 2007
- *Full deltakelse for alle?: utviklingstrekk 2001-2006*. Oslo: Nasjonalt dokumentasjonssenter for personer med nedsatt funksjonsevne og Sosial- og helsedirektoratet; 2006.
- "Psykofarmaka används alltför ofta – pedagogiska insatser vore bättre". Artikkell av Inger Näslund, *Läkartidningen* nr 14–15 2007 vol 104

² Se artikkelen "Dømmes, men vet ikke hvorfor" i "Rett på sak" nr. 2, 2009.

³ Intervju i "Dagens Medisin", 12. april 2007

Forslaget om å etablere et eget ombud for mennesker med utviklingshemning er fremmet tidligere⁴. NFU gikk den gang mot forslaget og støttet flertallet i Helse- og omsorgskomiteen som i hovedsak hevdet:

1. Tjenestene som gis etter enkeltvedtak, gjøres ut fra bistandsbehov og ikke etter diagnose.
2. Regjeringens forslag i St.meld. nr. 25 (2005-2006) om å utvide pasientombudsordningen til også å gjelde brukere av kommunale helse- og omsorgstjenester vil sikre at også mennesker med psykisk utviklingshemning vil få en talsperson som kan ivareta den enkeltes interesser når en opplever at det kommunale tjenestetilbudet ikke er tilfredsstillende.
 - De nye ombudene må bistå alle med å ivareta sine interesser i helse- og omsorgstjenesten, uavhengig av årsaken til hjelpebehovet.
 - Ombudene må arbeide aktivt for å bistå dem som ikke selv har ressurser til å kontakte ombudet, herunder enkelte mennesker med psykisk utviklingshemning og deres familier.
3. Fylkesmannen og Helsetilsynet i fylket har i kraft av å være tilsynsorgan, myndighet til å pålegge kommunene å rette opp forhold som er brudd på lovgivningen, og omgjøre enkeltvedtak.

NFU har alltid vært svært skeptisk til særlover knyttet til diagnosegrupper. Ombud knyttet til diagnosegrupper, kan stimulere til utvikling av særlovgivning.

Erfaringene etter forslaget om eget ombud ble fremmet forrige gang, er ikke spesielt positive:

- Tilsynsorganet er svakt.
 - Tilsyn rettes mot relativt få forhold.
 - Det er sjelden at kvaliteten på tjenestetilbudet et underlagt tilsyn. Hovedfokus synes å være prosedyrer og skriftlig saksbehandling.
 - Kommunene og spesialisthelsetjenesten trenger ikke følge pålegg.
 - Tilsyn med de samme lovbestemmelsene viser ikke at forholdene bedres over tid.
- Ombudsordningene bidrar, men bidraget er alt for lite. NFU bistår trolig flere enkeltpersoner med utviklingshemning i å sikre sine rettigheter enn hva ombudene gjør i sum.
- Vi er ikke kjent med at ombudsordningene bistår menneske med utviklingshemning som ikke selv eller via sine pårørende selv kontakter ombudet.
- De eksisterende ombudene har små muligheter til å sikre individuelle rettigheter overfor det offentlige:
 - Barneombudet kan ikke behandle saker knyttet til lovanvendelse og saksbehandling.
 - Likestillings- og diskrimineringsombudet kan ikke overprøve forvaltningsvedtak.
 - Pasient- og brukerombudet er primært et informasjonsorgan.
 - Med hensyn til vedtak etter opplærings-, helse- og sosiallovgivningen er Sivilombudsmannen først og fremst som en mulig overprøving av klageinstansen.
- Selv om tilstanden på feltet er velkjent og har vedvart i mange år, har regjeringen verken lagt frem eller varslet tiltak for å sikre offentlig lovetterlevelse på sentrale områder for personer med utviklingshemning.

I utgangspunktet er NFU i mot et eget ombud for mennesker med utviklingshemning. Men slik situasjonen er i dag, vil forslaget om eget ombud for mennesker med utviklingshemning, hvor ombudet har effektive sanksjonsmuligheter, være det eneste forslaget for å sikre at mennesker med utviklingshemning også får sine lovfestede rettigheter.

Med vennlig hilsen

Jens Petter Gitlesen (sign.)
Forbundsleder

Yibeke Seim-Haugen
Generalsekretær

⁴ Se Innst. S. nr. 127 (2006-2007)